

Notes i reflexions d'un viatge al nord de Luzon

ALBERT FOLCH (†)

No sabia dir perquè la regió de la muntanya del Nord de Luzon exerceix encís en tots els viatgers i estudiosos del S. E. asiàtic. El cert és que en arribar a Luzon, malgrat la riquesa de cultures que ens mostra, queda sempre la recança del Nord, de la muntanya, i sabem que no estarem tranquils fins que no contemplem al natural aquelles serralades cobertes d'espones, talment com una maqueta amb les corbes de nivell dibuixades.

Dels temps de la pèrdua de Filipines a les acaballes del segle XIX, a Espanya havien circulat veritables llegendes en torn a la ferocitat d'aquests pobles muntanyencs, basada en un tret cultural que han compartit amb gairebé tots els altres muntanyencs del S. E. asiàtic: La cacera de caps. És clar que en aquells temps, es considerava com una mostra més de la barbàrie i el poc desenvolupament de la seva cultura.

Eren els famosos igorrots, que és el nom que els van donar els pobles de les planes, i que només vol dir, muntanyencs. Ells, com és normal en gairebé totes les cultures del món, es coneixien a sí mateixos com «els homes», «la gent», quan parlaven de la pròpia tribu, i «els tatuats», «els enemics», etc., quan es referien a les tribus veïnes.

Per molt temps, el nom que se'ls hi dona a aquest conjunt de pobles fa referència a una característica religiosa, «les races paganes» perquè no eren ni cristians ni mahometans, o bé, «els pobles animistes».

Avui dia es combinen aquestes denominacions tan poc acurades amb noms més locals.

La ciutat de Baguio que ara és un lloc d'estiueig, havia estat un poblat semblant als Bontoc o a altres grups muntanyencs. Allí es desplegava tota la estratègia del parentiu lligada a l'habitatge. Les divisions de l'Ili, de l'Ato, amb els casals comunals per als homes, la casa de les noies, i les cases familiars sobre pilars amb els seus sostre a dues aigües de gran pendent.

Les condicions climàtiques de la muntanya fan de Baguio un lloc privilegiat, amb boscos de coníferes, i una temperatura agradablement fresca. No és d'extranyar que les classes benestants de Manila tinguin a Baguio una segona residència.

Els pobles muntanyencs de Luzon, tot fugint de nous pobles més poderosos que envairen els llocs planers i més fèrtils, van traslladar el conreu de l'arroç de secà i més tard, de regadiu a les pendents de les serres, fent un sistema d'espones més altes que amples, que han perdurat molts segles.

El regadiu també van solucionar-lo alguns pobles com els Ifugao amb una conducció d'aigües molt enginyosa.

De fet, aquestes obres immenses que ocupen serralades senceres constitueixen una de les meravelles del món.

Les llegendes ens conten les aventures dels deus civilitzadors que acostumaven a aportar una tècnica, com ara el conreu de l'arroç, la metalúrgia, etc., com a dot del casament amb una mortal. De fet, el món dels déus, el dels avantpassats i el dels homes tenen per aquestes cultures un nexa de comunicació entre els diversos mons, en forma de muntanyes superposades. Arribar al cim d'una muntanya d'un dels mons, permetia entrar a les valls d'un altre món superior. La seva mitologia és plena de contactes d'éssers de les diferents regions de l'univers.

Quan hom viatja entre aquests grups, avui dia, no pot deixar de pensar, donades les guerrilles existents en alguns punts, en la perillositat del viatge per a qualsevol persona, en temps passats, doncs s'exposava a quedar-se sense cap, ja que tots els nois havien de demostrar la seva vàlua abans del matrimoni participant en una cacera de caps, encara que no importava en quines condicions ni circumstàncies s'havia obtingut el trofeu.

Encara avui dia, moltes gangses, que són els gongs rituals de les danses dels caçadors de caps, porten com a anses, les mandíbules de la gent escapçada. Els viatges, doncs, havien de fer-se amb el concurs dels parents escampats per diversos poblats, per a guardar-se mútuament, i no caure en mans dels enemics o kalinga.

Per cert, que aquest és el nom que els ha quedat com a definitiu a un grup muntanyenc que es distingí en el passat per unes formes de vida que els seus veïns havien abandonat feia temps, i que ells conservaven per ocupar uns terrenys marginals. Així predominava l'agricultura de secà, el govern dels ancians i el prestigi anava lligat al valor personal demostrat en la cacera de caps, més que no pas a una classe social dominant. I és que en la muntanya també hi havia gradacions en l'acceptació de les modes i corrents vingudes de la plana, i així existien en un extrem pobles, com els ifugao, amb un sistema rígid de classes socials, regadiu, teixit i metalúrgia, i en l'altre extrem, cultius de secà i itinerants, teixit d'escorça d'arbres, poca diferenciació de classes i un panteó de déus menys poblats.

Els kalinga eren, doncs, en un extrem més enllà del qual estaven ja els «aeta» coneguts a Espanya com a «negritos» pel seu cabell encrespat, el color de la pell i baixa estatura, a la que alludia el diminutiu. Aquests vivien encara de la caça i la recollecció i habitaven els boscos, empesos per les successives onades de pobladors més poderosos.

Els igorots o muntanyencs, que també van esser desplaçats pels pobles de la plana, havien manllevat el terreny als «negritos», i la seva mitologia es va omplir de la mala consciència del fet. Els déus dels «negritos» es van convertir en déus infernals, que dominaven la màgia i que es podien venjar.

Però de fet, el límit entre uns i altres no era ben clar, perquè quan els muntanyesos estaven acorralats de deutes o situacions degradants, fugien als boscos retrobant formes de vida arcaiques.

Tot passant pels congostos de Sagada, hom no pot restar indiferent davant la gran manifestació de culte als avantpassats que suposa la utilització de les coves sobre els penya-segats com a segones sepultures. De lluny sembla una ciutat vertical que ens parla pregonament d'una religiositat de segles traduïda en un esforç humà titànic.

Com en tantes religions, les cerimònies d'enterrament no s'acaben en la primera sepultura sinó que al cap d'un temps reglamentat, les despulles, s'honoren i es dipositen en un lloc definitiu, i en el cas de Sagada, en coves a les muntanyes, des d'on l'ànima pot escalar fàcilment l'entrada al món dels avantpassats. A partir d'aquest moment, el temps de dol i de impuresa s'acaba pels parents i comencen les relacions amb l'avantpassat nou que es converteix en benefactor dels seus descendents, procurant-los salut, bones collites i fertilitat. L'equilibri còsmic queda restablert.

D'aquests muntanyencs s'han conservat en els museus unes peces extraordinàriament creatives, els likha o culleres, els mànecs de les quals

estaven tallats amb figures tretes de la vida ritual i quotidiana. Figures d'avantpassats meditant, altres tot fent-se l'amor, dones amb criatures als braços, al coll o a l'esquena, homes amb barrets diversos i assaigs de noves formes i postures en el reduït espai d'un mànec.

Els missioners en segles passats ens en parlen amb admiració perquè a diferència d'altres pobles, aquests feien servir culleres per menjar, i aquesta norma d'urbanitat els sorprenia. Però val a dir que deixaven d'utilitzar-les a mida que es convertien al cristianisme degut a que les imatges tallades no eren apropiades a la nova moral, i les representacions d'avantpassats i el seu culte tampoc entrava dintre de la ortodòxia missionera. Aquest és només un dels nombrosos exemples que hem vist o ens han contat de com un nou ordre, colonial, religiós, en aquest cas, cristià, van capgirar tot el sentit de l'antiga societat. En alguns casos, va servir per a desfer el domini que les classes poderoses mantenien sobre els que contreïen deutes, generalment relacionats amb els convits i cerimònies funeràries.

Un cop el cristianisme els deslliurà d'aquestes obligacions amb els difunts, no hi hagué cap raó per a contreure grans deutes i, per tant, els poderosos es van quedar sense la seva principal font d'enriquiment.

Aquests pobles, l'origen i la nomenclatura dels quals ha portat forces mals de caps als estudiosos, han vist pasar ja molts allaus de diferents civilitzacions, els neomalais, els espanyols, els nord-americans, els japonesos... Tots han vingut i se'n han anat, però els que s'han mantingut fidels al seu entorn encara ens poden ensenyar moltes tècniques, moltes llegendes i molts costums que ens fan reflexionar, i una antiga visió del món, sorprenent-nos cada dia com les seves immenses serralades.